



THE GREEN PARTY OF UKRAINE, OR HOW TO GAIN AND LOSE POPULARITY

ПАРТІЯ ЗЕЛЕНИХ УКРАЇНИ, АБО ЯК ЗДОБУТИ І ВТРАТИТИ ПОПУЛЯРНІСТЬ

Shelepova D.D. / Шелепова Д.Д.

PhD student/ аспірант

ORCID: 0000-0002-1920-7293

Ukrainian State University of Science and Technologies, Dnipro, Lazaryana, 2, 49010
Український державний університет науки і технологій, Дніпро, Лазаряна 2, 49010

Анотація. Екологічний рух в Україні бере свій початок з Чорнобильської катастрофи. Утворюються неурядові екологічні організації, однак потрібна була ті, що зможуть на політичному рівні боротися за поліпшення екологічної ситуації. «Зелені» - суспільні рухи та політичні партії, що ставлять питання поліпшення екологічної ситуації на планеті. Такими стали вихідці однієї з екологічних організацій та утворили Партію зелених України. У даній історичній розвідці ставиться за мету виявити об'єктивні й суб'єктивні чинники, що впливали на розвиток Партії зелених України від її утворення й до початку 2000-х рр. на тлі партійного будівництва й державотворення в незалежній Україні. Для цього в роботі використано аналітичний, ретроспективний, описовий методи.

Ключові слова: Партія зелених України, зелені, екологічна партія, Щербак, Кононов

Вступ.

Однією з головних особливостей партійного будівництва України є досить легке заснування нових політичних партій, їхнє стрімке піднесення і таке ж стрімке зникнення з політичної арени країни. Так було, зокрема, із СПУ, НДПУ, ОСДПУ(о), Партією регіонів та ін. Не винятком стала й Партія зелених України (ПЗУ). З огляду на певну популярність, яку досить швидко отримала зазначена партія в 1990-ті рр., цьому феномену присвячено чимало публікацій, серед яких передусім праці І. Г. Коваленко [1], [2], [3], Я. Павловського [4], О. П. Голобуцького [5], О. В. Гараня [6], а також про «зелених» писав політик В. Литвина [7] та ін. Загалом можна констатувати, що на сьогодні більш-менш ґрунтовно досліджено питання діяльності ПЗУ, однак заслуговує на подальший аналіз з'ясування причин швидкого піднесення й такого ж швидкого занепаду ПЗУ. До речі, так само, як і практично усіх українських партій. Очевидно, що розгляд питання про історію партії у зазначеному ракурсі міг би стати в нагоді для українського політикуму.

Основна частина. Розвиток екологічного руху в Україні починається з середини 1980-х рр. Саме з Чорнобильської катастрофи, котра спричинила чимало шуму. Таким чином, рух зелених в Україні став складовою суспільно-політичного життя. Утворювалися урядові та неурядові екологічні організації, котрі почали активну боротьбу за збереження навколишнього середовища. Однією із таких організацій стала асоціація «Зелений світ», котра згодом перетвориться на першу в Україні політичну партію – Партію Зелених України.

У Києві 28–29 жовтня 1989 р. відбувся I з'їзд Української екологічної асоціації «Зелений світ». З'їзд відкрив і виступив з доповіддю майбутній очільник ПЗУ Ю. Щербак. На з'їзді проголосили про народження Партії Зелених, однак у учасників виникли розбіжності в питанні що повинна робити організація



[8]. На відкритому з'їзді 24-25 березня 1990 року в Москві була проголошена резолюція про створення Партії Зелених. У резолюції говорилося: «Ми, учасники відкритого з'їзду Руху за створення Партії Зелених, враховуючи екологічну, соціальну, політичну і економічну ситуацію, що склалася в СРСР проголошуємо створення Партії Зелених. Ми бачимо нашу партію необмеженою рамками територіальних утворень. Але не перешкоджаємо при цьому створенню республіканських і регіональних Партій Зелених. Ми маємо намір використовувати законодавчі інститути як трибуну для пропаганди своїх поглядів і ідей, для протистояння тоталітаризму, авторитаризму, шовінізму, екофашизму» [9].

Одна з найстаріших політичних партій була створена 30 вересня 1990 р., а 24 травня 1991 р. зареєстрована як політична партія [9]. ПЗУ є невід'ємною складовою світового руху Зелених. Згідно з соціологічними опитуваннями на початку 1990-х рр. за рівнем довіри зелені займали друге місце після церкви. Можливо головною причиною цього було те, що вони не тільки говорили, а й займалися конкретними справами [10].

Одним з перших лідерів ПЗУ став співзасновник асоціації «Зелений світ» Юрій Щербак. Ю. Щербак – дипломат, державний та громадський діяч. Був головою підкомітету з питань ядерної енергетики і екології, започаткував Комісію з розслідування причин Чорнобильської аварії, а також став першим міністром охорони навколишнього середовища України [14]. Свої повноваження склав у 1992 р., йому на зміну прийшов харизматичний активіст Віталій Кононов. В. Кононов свій шлях починав з громадської організації «Зелений Світ». Він ініціював широку кампанію Партії Зелених з популяризації ідей збалансованого розвитку. За час його правління «зелені» налагоджують зв'язки, активно вивчають та поширюють іноземний досвід, проводять безліч заходів та концертів для молоді [15].

На одній з дискусій В. Кононов говорив: «Є багато причин, з яких сьогодні українські громадяни не сприймають багатопартійність. Можна говорити про тяжкий спадок радянських часів, коли існувала лише одна – Комуністична партія. І через це саме слово “партія” викликало в українського народу відчуження, яке існує й досі. На жаль, владна еліта незалежної України також добре попрацювала над тим, щоб партії в народі не любили.» [11].

Першими кроками до світового «зеленого» товариства ПЗУ почали в 1992 р. на Всесвітньому форумі в Ріо-де-Жанейро, в якому брав участь В. Кононов [12]. Паралельно до форму на конференції ООН «Навколишнє середовище і розвиток» Юрій Щербак представив свою доповідь про екологічні проблеми України.

У 1994 р. «зелені» стали членами Європейської федерації зелених. З середини 1990-х рр. ПЗУ активно співпрацює не тільки з європейськими організаціями, але й з «зеленими» у Америці та Африці. У 2001 р. Партія Зелених України після зібрання в Австралії стає членом Global Greens. Найбільш активно співпрацювали з колегами з Німеччини, Швеції, Грузії. Було проведено низку інформативних семінарів з питань екологічно збалансованого розвитку. У 2004 р. у Римі на V Конгресі Європейської федерації зелених партій підписана угода



про створення Європейської партії зелених [13]. Завдяки співпраці з міжнародними організаціями ПЗУ вивели екологічні проблеми України на світовий рівень.

Одним з питань, котре розглядали «зелені» в програмі – це боротьба з наслідками Чорнобильської катастрофи, яка викликала жах і паніку в населення через непередбачуваність впливу катастрофи на здоров'я дітей та дорослих. «Подальша розбудова атомної енергетики невиправдана ані з екологічної, ані з економічної точки зору» – стверджували «зелені» в своїй програмі [16]. Тому спільними зусиллями із зарубіжними екологічними організаціями українські «зелені» почали боротьбу проти подальшої розбудови атомної енергетики, результатом чого на початку 1990-х рр. стала заборона будівництва Чигиринської та Кримської АЕС Згодом, потрапивши до парламенту, ПЗУ добилися й остаточного закриття Чорнобильської АЕС [17].

Окрім екологічної політики в своїй програмі «зелені» приділили увагу проблемам формування нової економічної політики. Після здобуття Україною незалежності розвиток економіки проходив екстенсивно. Провідною на початку 2000-х рр. стала металургійна індустрія. Основними виробниками промислової продукції стали чотири області східної України: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька та Луганська, які були багаті на залізну руду та вугілля або виробляли головний продукт експорту – сталь [18]. Але в цей час стрімке зростання важкого виробництва, збільшення споживання ресурсів та енергетики призвело до складного екологічного становища. Так, за рахунок старого обладнання та застарілих технологій збільшується кількість шкідливих речовин, погіршується якість питної води в річках країни. Через що ПЗУ розгорнула боротьбу за раціональне споживання, мінімізацію витрат ресурсів та енергії [16].

Народні депутати від ПЗУ виявили неабияку активність у законодавчій діяльності українського парламенту. Зокрема, за участю «зелених» було підготовлено та прийнято низку законів України, серед яких: «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах карпатського регіону», «Про планування і забудову територій», «Про перевезення небезпечних вантажів», «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про ратифікацію Об'єднаної конвенції про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами», «Про радіочастотний ресурс України», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про захист населення і території від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку вітроенергетики України», «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», «Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами», «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки», «Про внесення змін до Водного кодексу України», «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання», «Про ратифікацію Поправки до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озоновий шар», «Про об'єкти підвищеної небезпеки», «Про затвердження Державної



програми охорони та відтворення Азовського та Чорного морів» [19]. Певна річ, така діяльність партії не змогла не бути поміченою в українському політикумі й у широких верствах суспільства, що сприяло росту популярності партії.

Важливою причиною популярності ПЗУ було й те, що «зелені» еволюційним шляхом перетворювалися з екологічних активістів в політичних діячів з державницьким мисленням, тоді як більшості інших політичних партій, передусім лівого спектру, були притаманні або схильність до популізму, апелювання до минулого. Або родинні зв'язки з колишньою компартійною номенклатурою. Ліві партії мали на меті побудувати соціалізм або суспільство, де буде забезпечена соціальна рівність громадян, домінуватиме державна власність на засоби виробництва. Серед їх числа впливовими в українському суспільстві залишаються партії, як Комуністична партія України, Соціалістична партія України, Селянська партія України. Партія зелених хоча і мала в своєму складі колишніх депутатів від компартії, та у ній усе ж такі більшою мірою були присутні нові обличчя, котрих так хотіло бачити суспільство [20].

Здобувши популярність та авторитет Партія зелених вирішує брати участь у президентських виборах 1999 р., зробивши ставку на те, що це ще більше підніме авторитет ПЗУ та приверне увагу суспільства до екологічних проблем висунувши В. Кононова кандидатом в президенти України. Але лідер «зелених» здобув лише 0,29%. Пізніше «зелені» знову висунуть кандидатуру В. Кононова на президентських виборах. І знову той же результат, оскільки «зелені» розчинилися між двома політичними партіями. Не мали успіху вони й на парламентських виборах. На виборах 2002 р. свої голоси віддали їм 1,3% виборців, у 2006 р. – 0,5%, у 2007 р. «зелені» зазнали невдачі з результатом 0,4% [21].

У чому причини таких невдач? По-перше, те, що екологічна проблема «загубилася» серед низки інших проблем, з яким зіткнулася країна в 2000-і рр.: закриття багатьох промислових підприємств, ліквідація цілих промислових галузей, безробіття тощо. По-друге, відбулося розчарування виборців у «нових обличчях». По-третє, Партія зелених не спромоглася висунути із своїх лав нових яскравих харизматичних лідерів з незаплямованою репутацією.

На піку популярності ПЗУ політичні опоненти й експерти звинувачували партію, що вона фінансується великими промисловцями – власниками металургійних підприємств – чиї заводи завдають серйозної шкоди довкіллю. Пізніше «зелені» потрапили в скандал, що деякі депутати партії беруть участь в протизаконній діяльності. Керівники партії відкидали всі звинувачення. Але не буває диму без вогню. За певними даними представник «зелених» Олег Шевчук працював в металургійному бізнесі, був директором ЗАТ «Обрій Тревел ЛТД» і главою правління ЗАТ «Обрій Інк».

Василь Хмельницький був фактичним господарем «Запоріжсталі» та деяких обленерго, а також знався на готельному бізнесі. Ігор Воронов – заступник глави ПЗУ з гуманітарних питань, керівник страхової фірми «Кредо-Класик». Також в партійному списку були присутні Олег Яценко – колишній інженер «Південмашу», екс-позаштатний радник адміністрації Президента; Олександр Ярославський – глава «УкрСиббанку», член «Київстар.GSM» і Миколаївського



глиноземного заводу; Олександр Возіанов, керівник Державного лікувально-оздоровчого управління при Президенті [22]. Усе це досить швидко стало предметом широкого обговорення у вітчизняних ЗМІ й стало відомо широкому загалу.

Після невдач на президентських та парламентських виборах В. Кононов залишив пост глави партії. У 2006-2009 рр. партією керував Володимир Костерін – президент телеканалу «Тоніс», президент Федерації боксу України. В. Костерін у вересні 2007 р. ініціював проведення Київського міжнародного екологічного форуму [23]. Наступним головою стала Тетяна Кондратюк. Т. Кондратюк засновник Всеукраїнської благодійної організації "Дай руку дитині", соціальні питання вважає найприоритетними [24]. Денис Москаль керував «зеленими» з 2011 р. по 2014 р. Починаючи з 2006 р. та до сьогодні він – приватний підприємець [25]. Нові керманічі все менше переймалися екологічними проблемами, менше виконували обіцянки зі своєї програми. Тож нового популярного й харизматичного лідера партія так і не висунула, в результаті на парламентських виборах 2012 р. ПЗУ здобула 0,35% голосів і не потрапила до Верховної Ради України.

Діяльність партії пішла на спад. Керівництво перестало себе проявляти, так само як і члени партії. Партія зелених стала однією з багатьох не дуже помітних в суспільному житті партій, які проявляють більш-меншу активність лише під час виборчої кампанії. Як наслідок на виборах такі партії виступають невдало. З поверненням В. Кононова на пост глави, ПЗУ знову висувують кандидатів на вибори 2014 р., однак партія отримала 0,24% голосів та взагалі зникла з політичної арени [21].

Свій авторитет «зелені» почали втрачати не тільки після скандалів з членами партії, а й зі зміною економічного життя суспільства. Економіка України постраждала через світову кризу. Гривня знецінилася, виробництво, котре було спрямоване на експорт, давало надприбутки, відповідно була висока ціна на внутрішньому ринку та населення змушене було купувати тільки найнеобхідніше за високими цінами. Збільшилося безробіття на 3%, а 78% українців перебували за межею бідності. Скорочення ВВП було спричинене проблемами майже в усіх галузях економіки України [23].

Висновки. Історія діяльності Партії зелених України красномовно свідчить про те, що популярність політичних партій, їх знаходження на політичному Олімпі залежить від низки об'єктивних і суб'єктивних чинників, серед яких об'єктивні: соціальні, політичні й економічні запити суспільства, відповідність партійних програм і практичної діяльності партій цим запитам; суб'єктивні: наявність сильних, яскравих, харизматичних лідерів, моральні якості лідерів і «рядових бійців партії», незаплямованість у корупційних скандалах. Своєю наполегливістю та завзятістю «зелені» здобули прихильність, не тільки молодого, але й вікового покоління. Однак, здобувши популярність, «зелені» все частіше потрапляли до скандалів, їх небезпідставно запідозрили у зв'язках з олігархами, що стало однією з причин втрати їхнього авторитету. Також зі зміною пріоритетів економічного та соціального життя населення перестали турбувати питання екології.



Список використаних джерел:

1. Коваленко І. Г. Історичний розвиток Партії Зелених в незалежній Україні / І. Г. Коваленко // Наука. Релігія. Суспільство. – 2008. – №2. – С. 48–52.
2. Коваленко І. Г. Розвиток Партії Зелених України в політичній системі України / І. Г. Коваленко. // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – 2009. – №87. – С. 98–100.
3. Коваленко І. Г. Партія зелених України своїми вчинками вчить українців екологічної культури / І. Г. Коваленко // Матеріали четвертої міжнародної науково-практичної конференції „Наукові дослідження-теорія та експеримент 2008”. – Том 4. – Історія. – Полтава: Видавництво «ІнтерГрафіка», 2008. – С. 24–26.
4. Павловський Я. Партія зелених України: спроба аналізу / Я. Павловський, О. Голобуцький, О. Шевчук. – Київ: КМ Академія, 2004. – 127 с.
5. Голобуцький О. П. Зелена Україна / Олексій Петрович Голобуцький. – Київ: ЗАТ "Атлант UMS", 2001. – 149 с.
6. Гарань О. В. Слава зеленій Україні / Олексій Васильович Гарань // Від створення до багатопартійності. – 1992. – С. 27–29.
7. Литвин В. М. Асоціація "Зелений світ" і Партія зелених України / В. М. Литвин. // Політика і час. – 1991. – №9. – С. 53–57.
8. Беляков О. Партія Зелених України. Нотатки після установчого з'їзду / О. Беляков. // Рідна природа.. – 1990. – №4. – С. 41–45.
9. Зареєстровано ще одну партію. Партію зелених України // Рад. Україна. – 1991. – 30 травня.
10. Гарань О. В. Убити дракона (З історії Руху та нових партій України). / Олексій Васильович Гарань. – Київ: Либідь, 1993. – 200 с.
11. Партійна система України: особливості становлення, проблеми функціонування, тенденції еволюції. // Національна безпека і оборона. – 2010. – №5.
12. Филичев С. Р. Зеленые. Взгляд изнутри / С. Р. Филичев. // Полис Политические исследования. – 1992. – №1. – С. 138.
13. Коваленко І. Г. Формування та функціонування Партії зелених України і взаємодія її з європейськими „зеленими” організаціями / І. Г. Коваленко // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 63. – Вип. 76. – Історичні науки. – Миколаїв: Видавництво МДГУ ім. П. Могили, 2008. – С. 50–52.
14. Смолій В. А. Енциклопедія історії України / В. А. Смолій. – Київ: Наукова думка, 2013. – 784 с.
15. Кононов Віталій Миколайович. Автобіографія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cvk.gov.ua/pls/vp1999/webvp18f6b-5.html?kodvib=100&kodkand=19>.
16. Програма Партії Зелених України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://greenparty.ua/partiya/programma-partii/>.
17. Ковпак Л. В. Екологічні проблеми в діяльності українських громадських організацій / Л. В. Ковпак. // Український історичний журнал. – 2013. – №4. – С. 63–77.



18. Плохій С. М. Брама Європи / Сергій Миколайович Плохій. – Харків: Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2021. – 512 с.
19. Москвін С. Як Партія зелених України виконує свою виборчу програму // Віче. – 1999. – № 10. – С. 49-63.
20. Лекція 9. Незалежна Україна в сучасному світі [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу https://arm.naiu.kiev.ua/books/history/material/navmat/tema_9/lekcia.html.
21. Партія Зелёных Украины [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: https://file.liga.net/parties/partiya_zelenih_ukraini.
22. Україна партійна. Частина I Партія Зелених [Електронний ресурс] // ZN,UA. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: https://zn.ua/ukr/internal/ukrayina_partiyna_chastina_i_partiya_zelenih.html.
23. КОСТЕРІН ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ [Електронний ресурс] // Видавництво Логос Україна – Режим доступу до ресурсу: <http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=riued&id=447>.
24. КОНДРАТЮК ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА [Електронний ресурс] // Видавництво Логос Україна – Режим доступу до ресурсу: <http://logos-ukraine.com.ua/dpu/dpu51.html>.
25. Москаль Денис Денисович [Електронний ресурс] // ЧЕСНО – Режим доступу до ресурсу: <https://www.chesno.org/politician/18154/>.
26. Набока О. В. Україна та виклики сучасного глобального капіталізму 138 с. // «Гілея (науковий вісник)»: Збірник наукових праць. – К., 2008. Випуск 14 – 2008.

Abstract. *The ecological movement in Ukraine originates from the Chernobyl disaster. Non-governmental environmental organizations are being formed, but those that can fight for the improvement of the environmental situation at the political level were needed. "Greens" – social movements and political parties that raise the issue of improving the ecological situation on the planet. They became the natives of one of the environmental organizations and formed the Party of Greens of Ukraine. This historical investigation aims to identify objective and subjective factors that influenced the development of the Green Party of Ukraine from its formation until the early 2000s against the background of party building and state formation in independent Ukraine. For this, analytical, retrospective, descriptive methods were used in the work.*

Key words: *Green Party of Ukraine, greens, ecological party, Shcherbak, Kononov*

Науковий керівник: *д.т.н., проф. Кривчик Г.Г.*

Стаття відправлена: 02.02.2023 р.

© Шелепова Д.Д.